

The School of Advanced Studies of the Romanian Academy

”Nicolae Iorga” Institute of History

Transylvania under the administration of Michael the Brave

Abstract of the PhD thesis

Ph.D. supervisor,

CS I Ștefan ANDREESCU

Ph.D. candidate,

Dorel ȚUINEA

Bucharest, 2022

Key words: Mihai Viteazul (Michael the Brave); prince; prince of Transylvania; princely powers; making nobles; Transylvanian Diet; princely titles; donations; military politics; fiscality; religion; nobles; Saxons; Szeklers; Romanians

The ruling time of Michael the Brave was always an attractive research subject. Due to new approaches and interpretations the topic remained active research lately aiming to obtain a more detailed/ complex perspective of the international contexts. Regardless the rich historiography dedicated to Michael's era some specific issues require some more research and clarification. Among these of significant importance lays the ruling of Michael in Wallachia (Țara Românească), but mostly his administration in Transylvania and Moldavia.

Our research focusses on the time frame (eleven months) Michael the Brave ruled in Transylvania. The goal is to identify and describe the features of his administration in Principality. The research, and furthermore a coherent and strong analysis with valid conclusions, is supported by an extensive diversity of sources: historical documents, new or published and contemporary chronicles, and the rich historiography.

The sources

The analysis proposed within the pages of this thesis is based on a large number of sources laying between chronicles and archival material. From the first category we mention here, as the most important, *The History of Wallachia (1290-1690) (Istoria Țării Românești)* and *Letopisețul Cantacuzinesc* the later one covering the entire lordship of Michael the Brave, including information about his actions in Transylvania. The Hungarian chronicler, Ștefan Szamosközy, contemporary with the Wallachian Prince, also let us an important source especially given his personal participation in some of the historical events. Of equal importance are the surviving testimonies of the foreign travellers who witnessed the administration of Michael the Brave in Transylvania. An excellent selection of European sources (originals and copies of chronicles from Sixteenth and Seventeenth centuries) related to the time of Michael the Brave is opened to research by the second volume of *Mihai Viteazul în conștiința europeană*.

Resulting from an arduous interest expressed by the Romanian historiography for Michael the Brave a large number of volumes offer to research relevant archival documents. Maybe the

most important is the collection of over 12000 documents published with Eudoxiu Hurmuzaki series containing national and international sources. Of similar importance and relevance are the documents published by Andrei Veress in many volumes of the series he coordinated. Additionally, are to be mentioned the ninth volume of *Documenta Romaniae Historica* collection (the series dedicated to Wallachia) and the fourth volume from *Monumenta Comititalia Regni Transylvaniae*. Notwithstanding, the achieves are yet rich in new documents waiting to be discovered and used by the researchers. Such new, unpublished documents can be found in archival fonds like: the Magistrat of the city and county Sibiu, the Collection of the medieval documents, the fond of Gal de Hilib family, the fond of the family Lázár from Mureşeni, the fond of the Guilds. The guild of smiths, or the of for the family Apor from Turia de Jos.

The structure of the thesis

The thesis has fourteen chapters divided in three parts. First part contains the introductory and methodological chapter and a presentation of the historiography referring to the political union of the summer of 1600 and the rule of Michal the Brave in Transylvania.

The second part of the thesis is intitled *Princely powers/attributes applied by Michael the Brave in Transylvania*. All these attributes/features are presented in details and discussed within the context they were applied. They are: the use of princely title, members of the chancellery and of the princely council, the call for the Diet, the right to make donations, the right to make someone noble, the right to judge, religious policy, fiscal policy and military policy. In each particular case we followed the manner in which the *Transylvanian States*, and the Habsburgs reacted to Michael's use of the princely powers. As expected, some of these attributes were used freely (the right to offer donations, the right to call the Diet, the right to make nobles, etc.) while others were used with some limitations (the use of a specific princely title, etc.)

The third part of the thesis refers to *The relations with the „nations” of Transylvania and with the Romanians*. This part analyzes in the first three chapters the collaboration of Michael the Brave with the political elements of the country represented in Diet: the nobles, the Saxons and the Szeklers. In each case I presented in details the initial relations and described their evolution during the eleven months Michael ruled in Transylvania. In short, if in the beginning Michael was recognized as ruling prince in the Diet (November 1599), the attitude of the political elements turned against him invoking mainly the taxes and the expenses for the maintenance of the troupes.

Only a small part of the Szeklers remained loyal to the prince even during the revolt of August – September 1600.

Another chapter is dedicated to Michael's attitude towards the Romanians from Transylvania. They are mentioned by the sources mostly during the serfs revolt against the nobles/the land owners.

The thesis ends with the conclusions and the bibliography, containing the sources and the literature I used.

In our research we focused on analyzing the documents relevant for the working hypothesis in order to identify the most appropriated/argumentative case studies/examples. From the methodological point of view, we had mainly an analytic approach focusing on the analysis of the information on the same individuals or events but mentioned in different historical sources. This approach required the use of analytic comparison with other historiographic hypothesis and conclusions published before. Also, by comparison, we identified situations and decisions that were similar during the rule of Michael the Brave in Transylvania as well as during different other lordships of the country (of Sigismund Báthory in particular). In this comparison of great use were the documents issued by the States of Transylvania or by the imperial commissaries (among which Gheorghe Basta) in the period following immediately after the retreat and death of Michael the Brave.

Content

Part I. Introduction and historiography	4
Chapter I. Introduction. The historiography of the topic and the scientific expectations	4
I.1 Historical sources	4
I.2 Historiography	6
I.2.1 The Union of „the Romanian countries”	6
I.2.2 Mihai Viteazul in Transylvania	14
I.3 Methodology and research perspectives	18
Part II. Princely power used by Michael the Brave in Transylvania	21
Chapter II. The use of the princely title	21
II.1 The princely title used in the documents issued by Michael the Brave	21
II.2 The princely title used by the Transylvanian States about Michael the Brave	25
II.3 The princely title used by the Wallachian boyars in acts about Michael the Brave	29
II.4 The princely title used in interaction with the Habsburgs	31
II.5 Other foreing sources	36
II.6 The seal of Michael the Brave	39
II.7 The princely title of Michael the Brave in contemporary chronicles	42
II.8 Conclusions	45
Chapter III. The chancellery and the princely council	50
III.1 The prince's chancellery	50
III.2 The princely council	58
III.3 Conclusions	64
Chapter IV. The Diets called by Michael the Barve	66
Chapter V. The right to make donations hold by Michael the Brave	83
V.1 The recognision of the donation giving right	83
V.2 Donations grated by Sigismund Báthory anulled by Michale the Brave	87
V.3 Donations granted by Sigismund Báthory confirmed by Michael the Brave	89
V.4 Comparison between the donation giving right in Transylvania and Partium	93
V.5 Beneficiaries of the donations granted by Michael the Brave: functionaries in from Transylvania and Wallachia	96

V.6 The viability of the donations granted by Michael the Brave	100
V.7 Comparison between the donation giving right owned by the Transylvanian states and the one owned by Giorgio Basta	105
V.8 Conclusion	109
Chapter VI. The power to make nobles	111
Chapter VII. The right to judge	121
Chapter VIII. The religious policy	133
VIII.1 Historical context by the end of sixteenth century.....	133
VIII.2 Mihai Viteazul and the official confessions	135
VIII.3 Mihai Viteazul and the Orthodox church in Transylvania	140
VIII.4 Conclusion	144
Chapter IX. Fiscal policy.....	147
Chapter X. Military policy.....	158
X.1 Military innovations during the Sixteenth century	158
X.2 The Transylvanian army of Michael the Brave	160
X.3 Financial help from the Habsburgs	163
X.4 Castle organisation	170
X.5 The soldiers and the revolt against Michael the Brave	173
X.6 Conclusions	178
 Part III. The relations with the „Transylvanian nations” and with the Romanians	179
Chapter XI. Michael the Brave and Hungarian nobility	179
XI.1 Michael the Brave and the Transylvanian towns.....	184
XI.2 The Revolt of the Transylvanian nobility	188
XI.3 Conclusions.....	195
Chapter XII. Michael the Brave and the Saxons	197
XII.1 The relations with Saxons <i>universitas</i>	197
XII.2 The Saxons and the revolt against Michael the Brave	203
XII.3 Conclusion	206
Chapter XIII. Michael the Brave and the Szeklers.....	207
XIII.1 The relations before his rule in Transylvania	207
XIII.2 The relations during the rule in Transylvania.....	210
XIII.3 The Szeklers and the revolt against Michael the Brave.....	216
XIII.4 Conclusions	218

Chapter XIV. His attitude towards the Romanians from Transylvania	220
Final conclusions	227
Bibliography	232

Bibliography

A. Primary sources

I. Unpublished Documents

- Biblioteca Academiei Române, Documente istorice ;
- MOL Családok, Testületek és intézmények levéltárai, Csáky család levéltára, Központi leveltár (P 71), la SANIC, Colecția Microfilme Ungaria, Rola 626, cadre 1267-1272 ;
- SJAN Cluj, Colecția generală, Seria I. ANR, Subseria II. Documente;
- SJAN Cluj, Colecția personală Mike Sándor, Seria I;
- SJAN Cluj, Fond Bresle. Breasla lăcătușilor.
- SJAN Cluj, Fond fideicomisionar Jósika;
- SJAN Cluj, Fond familial Bánffy, Seria I. ANR, I. Documente medievale;
- SJAN Cluj, Fond familial Gal de Hilib;
- SJAN Cluj, Fond familial Gyulai – Kuun, I. Documente medievale ;
- SJAN Cluj, Fond familial Haller;
- SJAN Cluj, Fond familial Kemény de Ciumbrud, I. Documente medievale;
- SJAN Cluj, Fond familial Kornis, Seria 1- Documente medievale;
- SJAN Cluj, Fond familial Lázár din Mureșeni;
- SJAN Cluj, Fond familial Sennyey, Seria III. Comitatul Zemplén;
- SJAN Cluj, Fond familial Suky, Seria I. Documente medievale;
- SJAN Cluj, Fond familial Toldalagi;
- SJAN Cluj, Fond familial Wass;
- SJAN Cluj, Fond Primăria municipiului Cluj-Napoca, Seria A;
- SJAN Cluj, Fond Primăria orașului Bistrița, Seria I;
- SJAN Cluj, Fond Primăria orașului Dej;

- SJAN Covasna, Colecția Cserey Emilia, născută Zathureczky;
- SJAN Covasna, Colecția Dr. Nagy Eugen, notar public;
- SJAN Covasna, Fond familial Apor din Turia de Jos;
- SJAN Covasna, Fond familial Domokos din Cernatul de Jos;
- SJAN Covasna, Fond familial Potsa din Hătuica;
- SJAN Mureș, Fond Primăria municipiului Târgu – Mureș, 31. Seria Mihai Viteazul;
- SJAN Sibiu, Fond Capitlul evanghelic C. A. Bistrița;
- SJAN Sibiu, Fond Capitlul evanghelic C.A. Sibiu;
- SJAN Sibiu, Colecția Brukental, Seria 40;
- SJAN Sibiu, Colecția de acte fasciculate, Seria D. Finanțe ;
- SJAN Sibiu, Colecția de documente ale parohiilor evanghelice C.A. Sătești, Preluarea 1, Seria 1 ;
- SJAN Sibiu, Fond Dieta Transilvaniei ;
- SJAN Sibiu, Fond Episcopia Bisericii Evanghelice C. A. din Transilvania, Colecția de documente episcopale;
- SJAN Sibiu, Fond Magistratul orașului și scaunului Sibiu, Colecția de documente medievale;
- SJAN Sibiu, Fond Parohia evanghelică C. A. Mediaș, Seria 1 ;

II. Published Documents

A Nemes Székely Nemzetnek Constitutióji, Privilegiumai, és a Jóság leszállását tárgyzó némelly törvényes ítéletei, több hiteles Leveles-tárokból egybe-szedve, Kilyéni Székely Mihály (edit.), Pesta, 1818;

Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde, vol. II, Hermanstadt, 1845;

Călători străini despre Țările Române, vol. III-IV, Maria Holban (red. resp.), Editura Științifică, București, 1971-1972;

Bethlen, Wolfgang de, *Historia de rebus Transsylvanicis*, tomus IV, 1785;

Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum sive Annales Hungarici et Transsilvanici, Pars I Complectens Annales ann. 990-1630, Edidit Josephus Trausch, Coronae, MDCCCXLVII;

CIPARIU, Timotei, *Documente istorice*, în Idem, *Arhivul pentru filologia și istoria*, nr. I, Blaj, 1867, p. 12-21;

CONSTANTINESCU, Radu, *Lupta pentru unitate națională a țărilor române (1590-1630). Documente externe.*, București, 1981;

Constituțiile Aprobate ale Transilvaniei (1653), ediție îngrijită de Liviu Marcu, Cluj-Napoca, 1997;

CORFUS, Ilie, *Documente privitoare la istoria României culese din arhivele polone (secolul al XVI-lea)*, București, 1979 ;

CRĂCIUN, Ioachim, *Cronicarul Szamosközy și însemnările lui privitoare la români, 1566-1608*, Institutul de Arte Grafice „Ardealul“, Cluj, 1928;

Idem, *Dietele Transilvaniei ținute sub domnia lui Mihai Viteazul*, în „Anuarul Institutului de Istorie Națională”, VII, 1936-1938, Imprimeria Națională, București, 1939, p. 620-640;

Idem, *Știri despre Mihai Viteazul la cronicarul maghiar Francisc Mikó*, în „Anuarul Institutului de Istorie Națională”, IX, 1944, p. 498-508;

Diplomatarium italicum : documenti raccolti negli archivi italiani, vol. I, Roma, 1925;

Documenta Romaniae Historica, B. Țara Românească, Vol. XI, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1975;

Documente privitoare la istoria românilor, culese de Eudoxiu de Hurmuzaki, vol. II/1, III/1, III/2, IV/1, IV/2, XII, XV/1 publicate sub auspiciile Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice și ale Academiei Române, București, 1880 – 1903;

Documente și însemnări românești din secolul al XVI-lea, text stabilit și indici de Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu, Magdalena Ioniță, Alexandru Mareș și Alexandra Roman-Moraru, București, 1979;

FENEȘAN, Costin. *Diplomatarium Banaticum*, vol. II, Editura Mega, Cluj – Napoca, 2017;

Idem, *Documente medievale bănățene (1440-1653)*, Editura Facla, Timișoara, 1981;

Genealógiai Füzetek, Imre Sándor, József Sebestyén (edit.), Cluj, 1904;

Istoria Țării Românești (1290 – 1690). Letopisețul Cantacuzinesc, ediție critică de C. Grecescu și D. Simonescu, București, 1960;

Istoriile domnilor Țării Românești de Radu Popescu vornicul, ediție de Constantin Grecescu, București, 1963;

Erdélyország történetei tára (1540-1600), vol. I, Kemény József, Kovács István (edit.), Cluj, 1837;

IORGA, Nicolae, *Documente nouă în mare parte românești relative la Petru Șchiopul și Mihai Viteazul*, în AARMSI, seria II, tom XX, p. 435 – 502;

- Idem, *Scrisori de boieri. Scrisori de domni*, ediție îngrijită de Ruxandra Mihăilă, București, 1999;
- Idem, *Un act latin de la Mihai Viteazul* în „Revista istorică”, anul IV, nr. 10-12, octombrie – decembrie 1920, p. 246 – 247;
- ISTHVÁNFI PANNONI, Nicolai, *Historiarum de rebus ungaricis libri XXXIV*, Colonia (Köln), 1622;
- FILITTI, I. C., *Din arhivele vaticanului*, II, București, 1914;
- Krassó vármegye története. IV. Oklevéltár*, Frigyes Pesty (edit.), Budapesta, 1883;
- KRAUS, Georg, *Cronica Transilvaniei (1608-1665)*, traducere și studiu introductiv de G. Duzinchevici și E. Reus-Mírza, București, 1965;
- Idem, *Tractatus rerum tam bellicarum, quam etiam aliarum, ab anno 1599 usque 1606 inclusive in Transylvania interventarum Georgium Kraus 1646 fungentem civitatis Schaesburgensis notarium conscriptus*, în Joseph Kemény, *Deutsche Fundgruben der Geschichte Siebenbürgens*, Vol. I, Klausenburg (Cluj), 1839, p. 161-217;
- LUKÁCS, Antal, *Documente făgărășene*, I (1486-1630), Editura Scriptorium, București, 2004;
- LUPAȘ, Ioan, *Documente istorice transilvane*, volumul I, Tipografia „Cartea Românească”, Cluj, 1940;
- Idem, *Un salvconduct al marelui logofăt Teodosie pentru nobilul Ioan Olasi*, în „Anuarul Institutului de Istorie Națională”, vol. III (1924-1925), Cluj, 1926, p. 545;
- Magyar Történelmi Emlékek*, vol. 28, Szilágyi Sándor (edit.), Budapesta, 1876;
- MAXIM, Mihai, *Noi documente turcești privind țările române și Înalta Poartă (1526-1602)*, Editura Istros, Brăila, 2008;
- Memorialul lui Nagy Szabó Ferencz din Târgu Mureș (1580 – 1658)*, Editura Kriterion, București, 1993;
- Mihai Viteazul în conștiință europeană*, Ion Ardeleanu, Vasile Arimia, Gheorghe Bondoc, Mircea Mușat (coord.), vol. I, II și IV, Editura Academiei Republicii Socialiste România; *Ibidem*, vol. V, Editura Academiei Române, București, 1982-1990;
- MIHAIL, Paul, *Documente inedite ale cancelariei moldovenești din secolul al XVI-lea (din arhiva metocului Sf. Mormânt din Constantinopol)*, în „Studii. Revistă de Istorie”, 1964, XVII/2, p. 335-359;
- Monumenta Antiquae Hungariae*, IV (1593-1600), ed. Ladislau Lukács, Roma, 1987;

- Monumenta Comitialia Regni Transylvaniae*, Szilágyi Sándor (edit.), vol. I, II, IV, V și VII, Budapesta, 1876 – 1881;
- NICOLAESCU, Stoica, *Documente de la Mihai vodă Viteazul ca domn al Țării Românești, al Ardealului și al Moldovei*, București, 1916;
- Idem, *Documente slavo – române cu privire la relațiile Țării Românești și Moldovei cu Ardealul în sec. XV și XVI*, București, 1905;
- PANAITESCU, Petre P., *Documente privitoare la istoria lui Mihai Viteazul*, Fundația Regele Carol I, București, 1936 ;
- PUȘCARIU, Ioan cav. de, *Date istorice privitoare la familiile nobile române*, I-II, ediția a IV-a coordonată de Vasile Iuga de Săliște, prefață de Ioan-Aurel Pop, Cluj-Napoca, 2006;
- Idem, *Fragmente istorice. Despre boierii din Țara Făgărașului*, Ediția a II-a îngrijită de Vasile Iuga de Săliște, prefață de Aurel Răduțiu, Cluj – Napoca, 2006;
- Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt in Siebenbürgen*, vol. V, Brașov, 1909;
- SIMIGIANUS, Ambrosius, *Historia rerum Hungaricarum et Transsilvanarum ab anno MCCCCXC usque MDCVI quatuor libris comprehensa*, Sibiu, 1940;
- SPONTONI, Ciro, *Historia della Transilvania*, Veneția, 1638;
- SZÁDECZKI, Lajos, *Erdély és Mihály vajda története 1595-1601*, Timișoara, 1893 ;
- Székely oklevéltár (1219-1776)*, vol. I, Barabás Samu (edit.), Budapesta, 1934; *Ibidem*, vol. V (1296 – 1603), Lajos Szádeczky (edit.), Cluj, 1896;
- VERESS, Andrei, *Basta György hadvezér levelezése és iratai (1597 – 1602)*, I, Budapesta, 1909;
- Idem, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. 3 – 7, Editura Cartea Românească, București, 1931 – 1934 ;
- Idem, *Relationes nuntiorum apostolicorum in Transilvaniam missorum a Clemente VIII (1592 – 1600)*, Budapesta, 1909;

III. Secondary Sources

- ABRUDAN, Pavel, AVRIGEANU, Domnica, *Două documente inedite de la cancelaria din Alba Iulia a lui Mihai Viteazul*, în „Revista de Istorie”, Tom 28, 1975, nr. 4, doc. 1. p. 604-609;
- ÁKOS, Egyed, *Sistemul militar și organizarea armatei la secui cu precădere în secolul al XVI-lea*, în „Răscoala secuilor din 1595 – 1596. Antecedente, desfășurare și urmări”, Benkő

- Samu, Demény Lajos, Vekov Károly (red.), Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1978, p. 77-96.
- Analele Academiei Române. Memoriile secțiunii istorice*, Seria a II-a, Tom XXVII, Dezbaterile 1905-1906, p. 169-170;
- ANDEA, Avram, *Mihai Viteazul și căpitanul sârb Deli Marco (1595-1600)*, în „Istoria ca datorie. Omagiu academicianului Ioan – Aurel Pop la împlinirea vârstei de 60 de ani”, Ioan Bolovan, Ovidiu Ghitta (coord.), Cluj-Napoca, 2015, p. 395-403;
- Idem, *Stilionar și practici scripturistice în cancelaria ardeleană a lui Mihai Viteazul*, în „Exercițiul scrierii în Transilvania medievală și premodernă”, Susana Andea, Adinel Ciprian Dincă (edit.), Argonaut Publishing, Cluj-Napoca, p. 197 - 218;
- ANDEA, Avram, ANDEA, Susana, *Mihai Viteazul și căpitanul sârb Baba Novac (1596-1601)*, în „Studia Universitatis Babeș-Bolyai – Historia”, an XLVII, nr. 1-2 (2002), p. 17-27;
- ANDREESCU, Ștefan, *Câțiva oameni din preajma lui Mihai Viteazul în Transilvania*, în „Erasmus”, 4-5, 1994, p. 35-45;
- Idem, *Localizarea Mitropoliei ortodoxe din Bălgrad (Alba Iulia)*, în „Studii și materiale de istorie medie”, XXXIII, 2015, p. 453-459;
- Idem, *Mihai Viteazul și restaurarea Imperiului bizantin: mărturia ambasadurilor venețieni la Constantinopol*, în Idem, *Perspective medievale*, Nemira, București, 2002.
- Idem, *Restitutio Daciae*, Vol. III, *Studii cu privire la Mihai Viteazul*, Editura Albatros, București, 1997.
- ANGHEL, Gheorghe, *Ctitoria mitropolitană din Alba Iulia*, în „Mihai Viteazul și Transilvania”, Camil Mureșanu (coord.) Cluj-Napoca, 2005, p. 205-228;
- Idem, *Date noi în legătură cu vechea cetate medievală de la Alba Iulia*, în „Apulum”, XXIII, p. 114-115;
- ARDELEAN, Florin Nicolae, *Oastea portală în Transilvania princiară (1542-1653)*, în „Banatica”, 20/2, 2010, p. 157-175;
- Idem, *Obligațiile militare ale nobilimii în Transilvania princiară (1540-1657)*, în „Crisia”, XL, Oradea, 2010, p. 193-208;
- Idem, *Organizarea militară în principatul Transilvaniei (1541 – 1691). Comitate și domenii fiscale*, Cluj – Napoca, 2019;

- Idem, *Solde, fortificații și armament. Aspecte economice ale organizării militare în principatul autonom al Transilvaniei (1541-1691)*, în „Cultură, istorie, societate”, vol VI, edit. Ștefan Ștefănescu, Claudiu Neagoe, București, 2007, p. 163-178;
- ARMBRUSTER, Adolf, *Dacoromano-saxonica*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1980;
- Idem, *Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, ediția a II-a, București, 1993;
- BAGI, Zoltán Péter, *Baba Novák. Egy rác hadfi Vitéz Mihály havasalföldy vajda seregében*, în „Tanulmányok Csongrád megye történetéből”, vol. XLIII, Szeged, 2016, p. 59-69;
- BERZA, Mihai, *Mihai Viteazul și Unirea Țărilor Române*, în Idem, *Pentru o istorie a vechii culturi românești*, București, 1985, p. 44-52.
- BINDER, Pavel, *Contribuții privind domnia lui Mihai Viteazul în Transilvania*, în „Revista de Istorie”, Tom 28, 1975, nr. 4, p. 575 – 603;
- BIRÓ, Vencel, *Erdélyi belügyi fejlődése a fejedelemség megalakulása korában (1541-1571)*, Kolozsvár, 1911;
- BOIA, Lucian, *Evoluția istoriografiei române*, București, 1976 ;
- Idem, *Istorie și mit în conștiința românească*, Humanitas, 1997;
- BOLBOACĂ, Sorin, *Banii Lugojului și Caransebeșului în sec. XVI-XVII*, în „Banatica”, nr. 18, 2008, p. 297-320 ;
- BÓNIS, György, VALENTINY, Antal, *Jacobinus János erdélyi kancellár formuláskönyve (1602)*, Cluj, 1947;
- BRĂȚIANU, Gheorghe, *Originile și formarea unității românești*, ediție, studiu introductiv și note de Ion Toderașcu, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 1998;
- BUNEA, Augustin, *Vechile episcopii românești a Vadului, Geoagiului, Silvașului și Belgradului*, Blaj, 1902;
- CÎMPEANU, Liviu, *Liga nobiliară de la Turda și „revoluția” Transilvaniei împotriva lui Mihai Viteazul*, în „Anuarul Institutului de cercetări Socio-Umane Sibiu”, XXIV, 2017, p. 41-63;
- Idem, *„Revoluția” elitelor transilvănene împotriva lui Mihai Viteazul, în septembrie 1600*, în „Elitele puterii – puterea elitelor în spațiul românesc (secolele XV – XX)”, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, 2018, p. 229-241;

- CRĂCIUN, Ioachim, *Scrisoarea lui Petru Pellérđi privitoare la ajutorul dat de Sigismund Báthory lui Mihai Viteazul în campania din 1595*, în Anuarul Institutului de Istorie Națională, VI, 1931-1935, Tipografia „Cartea Românească”, Cluj, 1936, p. 494-502;
- CREANGĂ, Corneliu, *Contribuția lui Constantin Brâncoveanu la zidirea unei biserici în Ocna Sibiului*, în „Mitropolia Ardealului”, XI, nr. 1-3, 1966, p. 146-155;
- CRISTEA, Ovidiu, *A second front: Wallachia and the „Long War” against the Turks*, în „Europe and the Ottoman World”, Gábor Kárman, Radu Păun (edit.), p. 13 – 27;
- CSIZMADIA, A., *Les congrégations générales et les diètes en Transylvanie*, în „Acta juridica Academiae Scientiarum Hungaricae, Tomus 21 (3-4), 1979, p. 217-248;
- DEMÉNY, Ludovic, *Actele de libertăți ale lui Mihai Viteazul și politica principilor transilvani față de secui la începutul secolului al XVII-lea*, în „Răscoala secuilor din 1595 – 1596. Antecedente, desfășurare și urmări”, Benkő Samu, Demény Lajos, Vekov Károly (red.), Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1978, p. 195-214;
- Idem, *Răscoala din 1562*, în „Răscoala secuilor din 1595 – 1596. Antecedente, desfășurare și urmări”, Benkő Samu, Demény Lajos, Vekov Károly (red.), Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1978, p. 97-110;
- Idem, *Secuii și campania de eliberare a Țării Românești din 1595*, în „Revista de Istorie”, tom 28, nr. 4, 1975, p. 495 – 514;
- Idem, *Secuii și Mihai Viteazul*, în „Mihai Viteazul. Culegere de studii”, Paul Cernovodeanu, Constantin Rezachevici (coord.), București, 1975, p. 127-149.
- Idem, *Răscoala secuilor din anii 1595-1596*, în „Răscoala secuilor din 1595 – 1596. Antecedente, desfășurare și urmări”, Benkő Samu, Demény Lajos, Vekov Károly (red.), Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1978, p. 149-194;
- DIACONESCU, Marius, *Gândirea politică a lui Ștefan Jósika, cancelarul principelui Sigismund Báthory (Paternitatea unei idei politice: unirea Transilvaniei cu Țara Românească și Moldova)*, în „Acta Transylvanica. Anuarul Centrului de Istorie a Transilvaniei”, vol. I (2004), p. 17-42.
- DOGARU, Maria, *Aspirația poporului român spre unitate și independență oglindită în simbol. Album istoric*, București, 1981;
- Idem, *Din heraldica românească. Album*, București, 1994;

- Idem, *Simbolul Daciei și sigiliile lui Mihai Viteazul*, în „Revista Arhivelor”, 1975, XXXVII/2, p. 169-171;
- DRAGOMIR, Silviu, *Mormântul lui Mihai Viteazul și vechea catedrală de la Alba Iulia*, în „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice”, seria III, tom XXI, p. 484-498;
- DUMITRAN, Ana, *Religie ortodoxă – religie reformată. Ipostaze ale identității confesionale a românilor din Transilvania în secolele XVI – XVII*, Ratio et Revelatio, Oradea, 2015.
- Idem, *Vlădicia Bălgradului – episcopie sau mitropolie?*, în „Biserica Română Unită cu Roma Greco – Catholică: istorie și spiritualitate. 150 de ani de la înființarea Mitropoliei Române Unite cu Roma la Blaj”, Blaj, 2003, p. 247-253.
- ELEK, Jakab, *Kolozsvár története* vol. II (1540-1690), Budapesta, 1888
- Europe 1450 to 1789. Encyclopedia of Early Modern Europe*, ed. John Dewald, vol. IV, New York, 2004;
- FEJÉR, Tamás, *Formularies of the chancellery of the Transylvanian Principality in the second half of the sixteenth century*, în „The hungarian historical review”, vol. 7, nr. 4, 2018, p. 739-759;
- GHITTA, Ovidiu, *Biserica ortodoxă din Transilvania (secolul al XVI-lea – a doua jumătate a secolului al XVII-lea)*, în „Istoria Transilvaniei”, II, Ioan-Aurel Pop, Thomas Năgler, Magyari András (coord.), Cluj-Napoca, 2007, p. 263 – 276;
- Idem, *Un colaborator al lui Mihai Viteazul. Episcopul Serghie*, în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie Cluj-Napoca”, Tom. XXVII, 1985-1986, p. 375-382.
- HALECKI, Oscar, *From Florence to Brest (1439 – 1596)*, Rome, 1958;
- HERLEA, Alexandru, *Dietele în Transilvania autonomă*, în „Studii și materiale de istorie medie”, VI, 1973, p. 207-215;
- HORN, Ildikő, *The Princely Council in the Age of Gábor Bethlen*, în „Hungarian Historical Review”, vol. 2, nr. 4, 2013, p. 824-855;
- IONAȘCU, Ion, *Mihai Viteazul și unitatea țărilor române*, în „Unitate și continuitate în istoria poporului român”, D. Berciu (red.), Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1968, p. 153-185.
- IORGA, Nicolae, *Biserica lui Mihai Viteazul din Făgăraș*, în „Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice”, XXX, Vălenii de Munte, 1937, p. 45;

- Idem, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, I, Vălenii de Munte, 1908;
- Idem, *Istoria lui Mihai Viteazul*, ediție îngrijită de N. Gheran și V. Iova, Editura Militară, București, 1968.
- Idem, *Nichifor Dascălul, exarh patriarhal și legăturile sale cu țările noastre (1580-1599)*, în „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice”, seria II, tom XXVII, p. 183-200;
- Idem, *Politica lui Mihai Viteazul. Originile ei și însemnătatea ei actuală*, Tipografia „Cultura neamului românesc”, Iași, 1918.
- Idem, *Sate și preoți din Ardeal*, București, 1902;
- Idem, *Scurta istorie a lui Mihai Viteazul în amintirea celor săvârșite acum 300 de ani*, Editura Librăriei Socecu, București, 1900.
- Idem, *Studii și documente cu privire la istorie românilor*, vol. I, IV, XII, București, 1901-1906;
- Idem, *Ștefan cel Mare, Mihai Viteazul și Mitropolia Ardealului*, în AARMSI, seria a II-a, tom XXVII, 1904-1905, doc. nr. XV și XVI, Extras, p. 1 – 35;
- JAKÓ, Klára, *Mihály vajda magyar secretariusairól*, în „Erdélyi Múzeum”, LXXVII/2015, nr. 1, p. 113-127;
- JÖRGENSEN, Christen, PAVKOVICI, Michael F., RICE, Rob S., *Fighting Techniques of the Early Modern World. AD 1500 ~ AD 1763. Equipment, Combat Skills, and Tactics*, New York, 2005;
- KÁROLY, Lám, *Az Erdélyi országgyűlés szervezete (1541-1848)*, Cluj, 1908;
- KOVÁCS, Geza, *Unele considerații cu privire la legăturile lui Mihai Viteazul cu secuii, în preajma bătăliei de la Guruslău*, în „Mihai Viteazul și Sălajul. Guruslău 375”, Zalău, 1976, p. 187-194.
- KOVÁCS, Sándor, *Reforma și biserica unitariană*, în „Studii și articole de istorie”, LXXXIV, 2017, p. 39 – 53;
- LUKÁCS, Antal, *Instituția adopțiunii la boierii fâgărășeni în secolul al XVI-lea. Un document inedit*, în „Revista Arhivelor”, nr. 1-2, 2000, p. 44-46;
- LUKINICH, Imre, *Erdély területi változásai a török hódítás korában (1541-1711)*, Budapest, 1918;
- LUPAȘ, Ioan, *Istoria unirii românilor*, Fundația Culturală Regală „Principele Carol”, București, 1937.

- Idem, *Studii, conferințe și comunicări istorice*, vol. I, Editura Casei Școalelor, București, 1927;
- MANOLESCU, Radu, *Unitatea economică a țărilor române în evul mediu*, în „Unitate și continuitate în istoria poporului român”, D. Berciu (red.), Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1968, p. 135-152.
- MATEI, Alexandru, *Mihai Viteazul și Sălajul. Documente contemporane privind pregătirea, desfășurarea și urmările bătăliei de la Guruslău*, în „Mihai Viteazul și Sălajul. Guruslău 375”, Zalău, 1976, p. 51 – 130;
- METEȘ, Ștefan, *Domni și boieri din Țările Române în orașul Cluj și românii din Cluj*, Tipografia Astra S.A., Cluj, 1935;
- Idem, *Istoria bisericii și a vieții religioase a românilor din Ardeal și Ungaria*, Volumul I, Tipografia Dieceziană Greco-Ortodoxă Română, Arad, 1918;
- MINEA, Ilie, *Despre ardealul lui Mihai Vodă Viteazul. Câteva documente date pentru moșii ardelenesti*, în „Cercetări istorice”, anul X – XII (1934-1936), nr. 1, doc. 1, p. 177-195;
- MOISIL, Constantin, *Noi studii de sigilografie românească. I. Sigiliul lui Mihai Viteazul ca domn al Țării Românești, Ardealului și Moldovei*, în „Revista Arhivelor”, 1940, IV/1, p. 100-109;
- MOLDOVAN, Liviu, SÁNDOR, Pál Antal, *Organizarea teritorial-administrativă la secui în secolul al XVI-lea*, în „Răscoala secuilor din 1595-1596. Antecedente, desfășurare și urmări”, Demény Lajos (red. resp.), p. 57-75;
- MUREȘAN, Camil, *Cadrul internațional al politicii lui Mihai Viteazul*, în „Mihai Viteazul și Transilvania”, Camil Mureșanu (coord.), Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2005;
- Idem, *Situația internațională a țărilor române în a doua jumătate a secolului al XVI-lea*, în „Răscoala secuilor din 1595 – 1596. Antecedente, desfășurare și urmări”, Demény Lajos (red. resp.), București, 1978, p. 15-28;
- MURGESCU, Bogdan, *Etnii și stări în raport cu acțiunea lui Mihai Viteazul în Transilvania*, în „Revista de istorie militară”, nr. 2, 2000, p. 25-29;
- Idem, *Mihai Viteazul – medieval sau modern?*, în Idem, *Țările române între imperiul otoman și Europa creștină*, Polirom, 2012, p. 44-52;
- NAGY, László, *Magyar hadsereg és hadművészet a harmincéves háborúban*, Budapest, 1972;

- NAGY, Levente, *Într-o lume relativă... Câteva considerații despre interpretarea unor surse referitoare la domnia lui Mihai Viteazul în Ardeal*, în „Istoria și scrisul istoric azi. Opțiuni metodologice. Paradigmă. Agendă”, Cluj-Napoca, 2020, p. 131-140;
- Idem, *Reforma la români. Un fenomen de transfer cultural în secolele XVI-XVII*, ed. Ratio et Revelatio, Oradea, 2021;
- NĂSTUREL, P. V., *Nova plantatio și regii României*, în „Revista pentru istorie, arheologie și filologie”, 1914, vol. XV, p. 49-51;
- NEAGOE, Manole, *Mihai Viteazul*, Editura Europa Nova, București, 1994.
- Idem, *Problema unității țărilor române în secolul al XVI-lea*, în „Revista arhivelor”, LII (1975), p. 427-442.
- NISTOR, Ioan Silviu, *Prefigurarea de către Mihai Viteazul a simbolurilor României Unite*, în „Mihai Viteazul și Transilvania”, Camil Mureșanu (coord.), Cluj-Napoca, 2005, p. 55 – 97;
- NISTOR, Ion, *Domnia lui Mihai Viteazul în Transilvania*, în „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice”, Seria III, Tom. XXVIII, 1945-1946, p. 447-542.
- NUSSBÄCHER, Gernot, *Unele aspecte privind relațiile lui Mihai Viteazul cu sașii din Transilvania de Sud*, în „Cumidava”, VIII (1974-1975), p. 113-118;
- ONCIUL, Dimitrie, *Ideea latinității și a unității naționale*, în Idem, *Scrieri istorice*, ediție critică de Aurelian Sacerdoțeanu, Editura Științifică, București, 1968, p. 261-284.
- PANAITESCU, Petre P., *Mihai Viteazul*, ediție îngrijită de Cristian Antim Bobicescu, Corint, București, 2002.
- Idem, *Problema unificării politice a țărilor române în epoca feudală*, în „Studii privind unirea Principatelor”, Andrei Oțetea, Nichita Adăniloiaie, Dan Berindei, Cornelia Bodea, Al. Vianu (red.), București, 1960, p. 70-76.
- PASCU, Ștefan, *Mihai Viteazul și Transilvania*, în „Mihai Viteazul. Culegere de studii”, Editura Republicii Socialiste România, București, 1975, p. 11-24.
- Idem, *Mihai Viteazul. Unirea și centralizarea țărilor române*, București, 1973;
- Idem, *Mișcări țărănești prilejuite de intrarea lui Mihai Viteazul în Transilvania*, în „Studii și materiale de istorie medie”, Vol. I, 1956, p. 123-154.
- PĂCURARIU, Mircea, *Istoria bisericii ortodoxe române*, I, București, 1980;

- PIPPIDI, Andrei, *Hommes et Idées du Sud- Est européen à l'aube de l'âge moderne*, București-Paris, 1980;
- Idem, *Note de istorie a Maramureșului în sec. XVI-XVII*, în „Marmatia”, nr. 5-6, 1979/1980, p. 175-184.
- Idem, *Tradiția politică bizantină în țările române în secolele XVI-XVIII*, Ediție revăzută și adăugită, Corint, 2001.
- POP, Ioan-Aurel, *Decizii referitoare la români în dietele transilvane din timpul lui Mihai Viteazul*, în „Mihai Viteazul și Transilvania. Culegere de studii”, Camil Mureșanu (coord.), Cluj-Napoca, 2005, p. 99-118;
- Idem, *Națiunea română medievală. Solidarități etnice românești în secolele XIII - XVI*, Editura Enciclopedică, București, 1998;
- Idem, *Reformă și națiuni în principatul Transilvaniei*, în „Studia historica et theologica. Omagiu prof. Emilian Popescu”, Constantin C. Petolescu (coord.), București, 2003, p. 459-468;
- PORUMB, Marius, *Mihai Viteazul, ctitor și ocrotitor al artei și culturii românești din Transilvania*, în „Mihai Viteazul și Transilvania”, Camil Mureșanu (coord.) Cluj-Napoca, 2005, p. 143-152;
- PRODAN, David, *Supplex Libellus Valachorum. Din istoria formării națiunii române*, ediția a II-a, Editura Enciclopedică, București, 2013;
- Răscoala secuilor din 1595-1596. Antecedente, desfășurare și urmări*, Demény Lajos (red. resp.), Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1978;
- REZACHEVICI, Constantin, *Gândirea politică a lui Mihai Viteazul și etapele elaborării planului de dobândire a Moldovei*, în „Mihai Viteazul. Culegere de studii”, Paul Cernovodeanu, Constantin Rezachevici (coord.), București, 1975, p. 51-73.
- Idem, *Luptele hatmanului Jan Zamoyski cu Mihai Viteazul într-o tipăritură rară din Biblioteca Zamoyski*, în „Revista de Istorie”, Tom 32, nr. 7, Extras, p. 1327-1349;
- Idem, „*Neam*” și „*Națiune*”: *unirea politică a Țărilor Române sub Mihai Viteazul. Critica unor interpretări*, în „Revista de Istorie”, Tom 30, septembrie 1977, nr. 9, p. 1709-1727, București, 1976.
- Idem, *Prima unire a conducerii celor trei Tari Române de către Mihai Viteazul*, Fundatia Culturala „Gheorghe Marin Speteanu”, București, 2000.

- Idem, *Tabăra de lângă Turda (pe câmpia Turdei) și sfârșitul lui Mihai Viteazul*, în „Mihai Viteazul și Sălajul. Guruslău 375”, Zalău, 1976, p. 441-470.
- ROBERTS, Michael, *The military revolution (1560-1660)*, republicat în Idem, *Essays in Swedish History, London, 1967*, p. 195-225;
- ROSETTI, Alexandru, *Lettres roumaines de la fin du XVIe eu du début du XVIIe siècle tirées des archives de Bistritza (Transylvanie)*, București, 1926;
- SACERDOȚEANU, Aurelian, *Iarăși sigiliul lui Mihai Viteazul*, în „Revista Arhivelor”, 1945, VI/2, p. 330 – 333;
- Idem, *Sigiliul domnesc și stema țării. Conceptul de unitate a poporului român pe care îl reflectă și rolu avut în formarea ideii de Unire*, în „Revista Arhivelor”, 1968, XI/2, p. 11 – 68;
- SÎRBU, Ion, *Istoria lui Mihai Vodă Viteazul, domnul Țării Românești*, Editura Facla, Timișoara, 1976.
- STOICESCU, Nicolae, *Oastea lui Mihai Viteazul*, în „Mihai Viteazul. Culegere de studii”, Paul Cernovodeanu, Constantin Rezachevici (coord.), București, 1975, p. 75-112;
- STURDZA-SĂUCEȘTI, Marcel, GONȚA, Alexandru I., *Tricolorul românesc simbol al unității naționale sub Mihai Viteazul*, în „Revista Arhivelor”, XI, 1968, nr. 2, p. 69-78.
- SZABÓ, Attila T., *Erdélyi magyar szótörténeti tár*, vol. 1, Editura Kriterion, București, 1975;
- SZEGEDI, Edit, *Putem vorbi de luteranism în Transilvania secolului al XVI-lea?*, în „Studii și articole de istorie”, LXXXIV, 2017, p. 7-17;
- Idem, *Reforma în Transilvania. Constituirea identităților confesionale*, în „Istoria Transilvaniei”,II, Ioan-Aurel Pop, Thomas Năgler, Magyari András (coord.), Cluj-Napoca, 2007, p. 237-247;
- SZEMKOVICS, Laurențiu-Ștefan, *Blazoane individualizând familii nobile de origine română din Transilvania (secolele XVI-XIX)*, Editura Moroșan, București, 2014;
- Idem, *Diploma de înnobilitare cu blazon acordată de Mihai Viteazul lui Gheorghe Ciocănești, castelan al cetății Jdioara, precum și fraților săi Nicolae, Ioan și Petru*, în „Hrisovul. Anuarul Facultății de Arhivistică”, XII, Serie nouă, 2006, p. 149-157;
- TĂTAR, Octavian, *Identități și solidarități medievale în Europa*, în „Terra Sebus. Acta musei Sabesiensis”, nr. 1, Sebeș, 2009, p. 175-199;
- TEODOR, Pompiliu, *Politica ecleziastică a lui Mihai Viteazul în Transilvania*, în „Revista istorică”, Serie nouă, nr. 5-6, p. 473-489;

- TOCILESCU, Grigore, *O nouă pecetie a lui Mihai Viteazul*, în „Buletinul Societății Numismatice Române”, 1905, 2, nr. 9, p. 10-13;
- TODIȚA, Damian, *Mihai Viteazul și Clujul*, Napoca Star, Cluj, 2004;
- Magyar Történelmi Tár*, Budapest, 1880;
- TÓTH, Sándor László, *A mezőkeresztesi csata és a tizenöt éves háború*, Szeged, 2000;
- TROCSÁNYI, Zsolt, *Erdély központi kormányzata 1540 – 1690*, Budapest, 1980;
- TURCU, Constantin, *Informații documentare cu privire la campania lui Mihai Viteazul în Moldova*, în „Studii și articole de istorie”, II, București, 1957, p. 77-94;
- ȚUINEA, Dorel, *Pătrunderea slujbașilor netransilvăneni ai lui Mihai Viteazul în societatea ardeleană*, în „Studii și materiale de istorie medie”, vol. XXXVII, 2019, p. 73-85;
- URECHIA, V. A., *Schițe de sigilografie românească. Comisiunea însărcinată de Ministerul de Interne cu cercetarea stemelor regatului și ale județelor*, București, 1891;
- XENOPOL, A. D., *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. V, *Epoca lui Mihai Viteazul*, Ediția a III-a îngrijită de I. Vlădescu, Editura „Cartea românească”, București, 1927;
- ZACH, Krista, *Toleranță religioasă și construirea stereotipurilor într-o regiune multiculturală. „Biserici populare” în Transilvania*, în „Transilvania și sașii ardeleni în istoriografie”, Sibiu, 2001, p. 64 – 96;
- VERESS, Andrei, *Campania creștinilor împotriva lui Sinan Pașa*, în „Academia Română. Memoriile secțiunii istorice”, seria III, tom IV, 1925, p. 65 – 148;
- Idem, *Despre semnătura latinească a lui Mihai Viteazul*, în „Revista Arhivelor”, anul II, nr. 3, București, 1926, p. 409-411;